

תצוה ב

דערפון איז פארשטאנדיק אז ניט קוקנ' דיק אויף עדותו של ר"א בר' יוסי האבן די חכמים ניט חרטה פון זייער דיעה אז „כתוב עליו בב' שיטין“,

[און דערפאר פסק'נט דער רמב"ם ווי די חכמים: עס איז נאָר אז „בדיעבד מיהא הלכה כרבי אליעזר ברבי יוסי“⁸, וזה שכותב הרמב"ם „ופעמים כתבוהו בשיטה אחת“, מיינענדיק דערמיט די עדות פון ר"א בר' יוסי, און וואָס מהאי עדות איז מוכרח צו זאָגן אז בדיעבד איז כשר אויך בשיטה אחת].

דער מאירי איז מבאר, וז"ל: ואע"פ שמגדולי החכמים העידו אני ראיתי ברומי וכתוב עליו קדש לה' בשיטה אחת, לא הכחישו את הידוע אצלם — אף בעדות ראי'.

איז לכאורה תמוה: דאָ רעדט זיך דאָך וועגן דער „עדות ראי'“ פון „גדולי החכמים“ פון ר' אליעזר בר' יוסי (אין וועלכער ס'איז ניט שייך קיין ספק ח"ו)? ואפילו לפי פסק הרמב"ם¹⁰ (לויטן פירוש הנ"ל) — קומט דאָך אויס אז עבודות כה"ג יענע יארן (און דאָס וואָס הציץ מכפר אפילו כשאינו על מצחו¹¹)

א. אין דעם ציווי אויף עשיית הציץ שטייט אין פסוק: „ופתחת עליו פתוחי חותם קדש לה' — אז אויפן ציץ זאל מען אויסקריצן די ווערטער „קדש לה'“.

אין דעם אופן ווי די צוויי ווערטער זיינען געווען „כתוב עליו“ איז פאראן אַ פלוגתא³ צווישן די חכמים מיט ר' אליעזר בר' יוסי: די חכמים האָלטן אז „כתוב עליו בב' שיטין, וי"ד ה"א למעלה וקודש למ"ד למטה“ („השם שלם בשיטה עליונה וקדש למ"ד בשיטה תחתונה“). אבער ר' אליעזר בר' יוסי זאָגט: „אני ראיתי בעיר רומי וכתוב עליו קדש לה' בשיטה אחת“.

דער רמב"ם פסק'נט „וכותב עליו שני שיטין כו' ואם כתבו בשיטה אחת כשר ופעמים כתבוהו בשיטה אחת“.

(1) פרשתנו כח, לו.

(2) ראה ת"א ות"י עה"פ. פרשי' לעיל כח, יא. וראה רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ט ה"ב ובראב"ד (זניכ) שם. ואכ"מ.

(3) שבת סג, ב. סוכה ה, א. ועוד.

(4) כ"ה בשבת וסוכה שם לפנינו. אבל כפי' ר"ג גאון שבת שם. ר"ח שם, פרשי' יומא (נז, א ד"ה אני ראיתי: ר' אלעזר. וראה סדר הדורות מע' ר' אלעזר בר' יוסי בן חלפתא.

(5) רשי' שבת שם.

(6) להעיר מאדר"נ (פמ"א, יב): אבל כו' וציץ עדיין מונחין ברומי.

(7) הל' כלי המקדש פ"ט. וכ"כ המאירי בסוכה שם (ועפ"ז קשה מנ"ל — בפירושו בשבת (דלקמן בפנים) — לחדש חידוש גדול עדות ראי' בטלה לגבי המקובל — ושכלל אפשרי דבר זה).

(*) ולהעיר שבר"ח סוכה שם: וא"ר יוסי. וכ"ה בכנסת הגדולה — לשונות הרמב"ם (שבסוף חלק אורח) להל' כלי המקדש שם. ע"ש.

(8) כסף משנה שם. וראה גם אוה"ח פרשתנו כאו, ובספרו ראשון לציון לסוכה שם. ולהעיר מחמת סופר עה"ת עה"פ.

(9) שבת שם. — ודלא כמ"ש האוה"ח „ואפילו דח"ק אינו מעכב“ (שלכן איז עדותו של ר"א בר' יוסי סתירה לדעתו שלכתחילה צ"ל בשני שיטין). וראה לקמן בפנים סעיף ד והערה 24.

(10) וכן המאירי בסוכה שם.

(11) לדעת ר' שמעון (יומא ז, ב. ושי"ג) ובפרשי' תצוה (כת, לח) כפירוש ראשון וסתם — דתמיד

אין מעיד¹⁶, אז דאס וואס אביו האט מצייר געווען די קני המנורה „ביושר . . לא בעיגול“ אין געווען בכוונה) — שטימט עס דאך ניט מיט דעם ציור המנורה שעל שער הנל, וואס אין לכאורה אן ענין פון „עדות ראיי“?

ו״ל הביאור בזה — בפשטות: די אויסגעקריצטע מנורה אויפן שער אין ניט דער (ריכטיקער) ציור פון דער מנורה שבמקדש. און ווי מ'זעט דארט אינעם ציור נאך כמה וכמה פרטים וועלכע שטימען ניט מיט תבנית המנורה שבמקדש¹⁷, ביז אן אין דער „מנורה“ שעל השער אין מצוייר א צורת דרקון! מסתבר דערפאר צו זאגן, אז ציור המנורה שעל השער האט מען מלכת-חילה ניט נאכגעמאכט די מנורה שבמקדש, נאר אן אנדער מנורה¹⁸ וואס האט געהאט געוויסע ענלעכקייטן צו דער מנורה שבמקדש¹⁹.

וויבאלד די מנורה שבמקדש האט געהאט גאר א גרויסע חשיבות, פלעגט מען מאכן מנורות מיט אן ענלעכן אויס-

נתפרסם שכי"ה גם בכתב דס' הוד בהל' ביהב"ח פ"ג סה"י (שהרמב"ם ציר שם המנורה כנפיהם), אלא — שנשמט ע"י המדפיסים. — וראה בפרטיות והציוורים ב„כפר חד"כ" פ' תרומה תשד"מ. חידושים וביאורים בהל' ביהב"ח (קה"ת תשמ"ו) בנספחים (ע' קטו). בהוצאת תש"ן — ע' רכה).

16 בפירושו עה"ת תרומה שם.

17 וכמו שהעיר הר"י קאפח בהוצאתו דפיה"מ להרמב"ם.

18 ולהעיר שבס' יוסיפון (פצ"ה) איתא שהביאו לטיטוס שחיי מנורות ממנורות הזהב אשר היו במקדש. וע"פ משנת (לקושי שם הערה 46. ע"ש) שבמקדש שני לא היו העשר מנורות שעשה שלמה, צ"ל לכאורה שמנורות הנל לא היו (שתיהם עכ"פ) לעבודה. אבל ראה משנה סוף חגיגה: כל הכלים כו' שניים כו'. ובפשטות י"ל שהיו מהמנורות שבהם הנרות דרמב"ם הל' ביהב"ח בסופו.

18 אב"ל להעיר מהשקו"ט (ראה פתחי תשובה יו"ד סקמ"א סק"ד. ועוד) אם אסור לעשות מנורה של ז' קנים. אפילו חסר איזה דבר המעכב.

— אין געווען מיט א בדיעבד צייץ? ועוד — בדיעבד בכי"ב אין שייך צו זאגן נאר אויף דער צייט וואס ס'דארף נעמען צו אויסקריצן אויף א טס של זהב די צוויי ווערטער קדש לה' — וע"פ הנ"ל קומט אויס אז בתוך זמן זה אין נלכד ביהמ"ק ונלקח הציץ²⁰!?

ב. וועט מען דאס פארשטיין פון אן ענלעכן ענין (וועגן וועלכן מ'האט שוין גערעדט אמאל בארוכה²¹):

אויף דעם „שער הנצחון“ וואס מען האט געבויט אין רוים פאר טיטוס ימ"ש — נאר זיין נצחון אויף ירושלים, אין דא אן אויסגעקריצטע (ציור פון א) מנורה וואס ישנם האומרים אז דאס איז דער ציור פון דער מנורה אין בית המקדש — איז די מנורה דארט מצוייר באופן, אז די ששה קני המנורה ציען זיך ארויף (פונעם קנה האמצעי) ווי חצאי קשת (האלב-קיילעכדיק).

ולכאורה: רש"י זאגט בפירושו²² אז די קני המנורה זיינען „באלכסון נמשכין ועולין“, וואס מיינט, אז זיי האבן זיך גע-צויגן אין א גלייכן שיפוע, וואס דאס איז דאך דער אפטייטש פון „קנה“ בתושב"כ ובתושב"ע — א גלייכער צמח, ווי מ'זעט עס על שפת כל יאור²³; און פונקט אזוי זיינען די קני המנורה אויס-געמאלט געווארן פון רמב"ם (ווי מ'זעט עס אין דעם ציור המנורה שבגוף כ"ק הרמב"ם²⁴, און ווי ר' אברהם בן הרמב"ם

ממש מרצה. אבל הפס"ד (רמב"ם הל' ביאת מקדש פ"ד ה"ח) דאנו מרצה אלא בזמן שהוא על מצחו. 11) כי בפשטות הציץ שנלקח לרומי ה"י הציץ שהשתמשו בו קרוב לימן החורבן.

12) לקושי חכ"א ע' 170.

13) תרומה כה, לב.

14) ראה פרש"י שמות (ב, ג) ראב"ע ועוד שם.

15) בפיה"מ מנחות ספ"ג (נדפס בהוצאת קאפח, ובלק"ש שם ע' 172). — והעירני חכם א' שלאחרונה

קען דאך זיין אז אן אינו יהודי¹⁹ האט דאס נאכגעמאכט.

און דעריבער: וויבאלד אז די חכמים האבן געהאט א קבלה — בלשון המאירי: „ידוע אצלם“ — אז די ווער-טער „קדש לה“ זיינען געווען געשריבן ב' שיטות, איז א דבר ברור אז אזוי איז געווען די מציאות. און די קבלה גופא איז מכריח צו זאגן, אז דאס וואס ר' אליעזר בר' יוסי האט געזען אין רומי איז נישט געווען דער ציץ פון כהן גדול.

— ביי ר' אליעזר בר' יוסי עצמו, וואס ער האט נישט געהאט די קבלה פון זיין רבי'ן, איז בשעת ער האט געזען דעם ציץ ברומי, איז ער נישט מחוייב צו אג' נעמען אזא ווייטע מעגלעכקייט אז צווישן כלי המקדש האט זיך אריינגעמישט א ציץ מבחוץ — דעם אמת'ן ציץ האט מען נישט מצייר געווען — והמצויר איז דאס נישט דער ציץ של הכהן גדול, נאר א תכשיט כו' וואס איימצער האט געמאכט — און אנדערש פון דעם ציץ: און דעריבער קען ער דערפון ברענגען א ראי' אז „כתוב עליו קדש לה' בשיטה אחת“:

וויבאלד אבער אז די חכמים האבן יע געהאט אזא קבלה, איז „לא הכחישו את הידוע אצלם אף בעדות ראי'“ — ווייל אין דער קבלה איז נישט שייך קיין ספק, משאכ' בנוגע דער עדות ראי' קען מען זאגן אז דאס איז נישט געווען דער ציץ של הכהן גדול, כנ"ל.

ד. ע"פ הנ"ל — איז דאך צע"ג לכאורה פס"ד הרמב"ם, ובפרט — דער ענין פון האבן במקדש בפועל א „בדיעבד ציץ“ א משך זמן, כנ"ל?

ערך בגדי כהונה (ע' שלה) ושי"ן). וראה מאירי (לע"ז מב, ב) דכל כלי שרת נאסרו בלא תעשון אתי' (וראה צפציף מהד"ט סו, ד). ואכ"מ.

זעו ווי די מנורה שבמקדש, ובפרט די עובדי ע"ז לע"ז שלהם (וזהו הביאור להוספת ציור . . דרקון שהוא ע"ז²⁰) — און לויט איינער פון אזעלכע מנורות האט מען געמאכט דעם ציור המנורה על השער.

ג. עד"ז יש לומר בנדו"ד — בענין הציץ לשיטת המאירי:

אע"פ אז ר' אליעזר בר' יוסי האט געזען א ציץ אין רומי, איז עס אבער נישט קיין ראי' ברורה אז דאס איז געווען דער ציץ של הכהן גדול. עס קען זיין²⁰ אז דאס איז געווען א תכשיט וואס איימצער האט געמאכט אין א ציור וואס איז (קצת) דומה צום ציץ²¹. דערנאך איז אט דער תכשיט פארלייגט געווארן (מאיזו סיבה שתהי' — ואולי כדי צו ארויסטראָעווען פון די רומיים דעם אמת'ן ציץ²² — ועד"ז י"ל בהמנורה²³) צוזאמען מיט די כלי המקדש וואס זיי נען געלעגן אין רומי.

[ובפרט אז אויף די בגדי כהונה געפינט מען נישט דעם איסור פון „לא תעשון אתי“ — „בית תבנית היכל כו"י²⁴“, דעריבער איז מעגלעך אז איינער האט פאר זיך געמאכט א תכשיט וואס איז ענלעך צום ציץ.

ואפילו את"ל אז עס איז יע דא כזה דער איסור פון „לא תעשון אתי“²⁴ —

(19) ע"ז מב, ב (במשנה).

(20) להעיר מיומא נז, א: ודילמא כו'.

(21) להעיר מפ"י הראב"ע כאן: והשרים הגדולים עושים ציץ זהב כו'. ע"ש.

(22) אבל ראה אדר"ט (שבהערה 6): ומנורה . . וציץ . . ברומי.

(23) יתרו כ, כ. ע"ז מג, סע"א (ושי"ן). רמב"ם הל' ביה"ב פ"ז ה"י. טו"ד סקמ"א. שו"ע שם בסוף הסימן.

(24) להעיר מפלוגתת הראשונים אם בגדי כהונה נק' כלי שרת (ראה אנציקלופדי' תלמודית

ה. מכל הנ"ל האט מען אויך א
הוראה לימינו אלו:

בזמן האחרון זיינען נתגלה געווארן
גניזות פון מגילות מעניני התנ"ך און
דארטן זיינען פאראן כמה שינויים לגבי
אונזער מסורה בנוגע לחסר ויתר וכו'.

— דארף מען וויסן, אז די „גניזות“,
כאטש זיי זענען אויס ווי אן „עדות ראיה“,
זיינען זיי כלל גיט אזוי ווי אונזער
מסורה. ובפרט אז מען קען גיט וויסן
ווער זיינען מחברי „הגניזות“ צי פון
„גדולי החכמים“ אדער גיט. נאך מער:
עס קען גאר זיין אז די מגילות זיינען
נגנז געווארן טאקע דערפאר ווייל זיי
זיינען געשריבן געווארן דלא כהלכה!

משא"כ די מסורה וואס מיר האבן,
וועלכע איז איבערגעגעבן געווארן איש
מפי איש, דור אחר דור למעלה עד משה
רבינו — איז א דבר ברור אז זי איז
אמת.

(משחת ש"פ תצוה תשמ"ג)

— וי"ל ובהקדים: ווי האט מען גע-
קאנט אפמאכען די רומיים דורך א ציץ
וואס קיינמאל איז גיט געווען דוגמתו
במקדש — ובפרט לויט הידוע די בא-
שרייבונג אויך בספריהם פון פרטי
ביהמ"ק והעבודות בו — ולכן י"ל איז
דער רמב"ם מוכרח לפרש אז בדיעבד
כשר און ס'איז געווען אזוי בפועל, עכ"פ
א זמן קצר.

ויתרה מזה כתב האוה"צ²⁵, אז „אפילו
לח"מ (די חכמים) אינו מעכב ובוזה לא
יקשה בעיניך פסק הרמב"ם פ"ט מהל'
כלי המקדש“.

ועפ"ז יש לומר — עכ"פ בדרך אפשר
— נאך א טעם לפס"ד הרמב"ם (ואולי
— עיקר) — שלא לאפוש' במחלוקת
(ובפרט אז לפי המאירי כפשוטו, איז
עס א מחלוקת במציאות).

ולפי' דארף מען אויך גיט אָנקומען
צום חילוק הנ"ל אז ראביי האט גיט גע-
האט די קבלה הנ"ל וכו'. וק"ל. ואכ"מ.

(25) כנ"ל הערה 9. ואולי יל"פ דעתו — שהיא
היפך כהנ"ל, דמפרש שתיק וראביי לא פליג כלל —
הן לכתחילה והן בדיעבד. וראה ספרו ראשון לציון
לסוכה שם.

(26) להעיר גם מנ"ח לסאו"ח סליד (סד"ה סדר
הנחתו) בנוגע לתפליין דרית.

תצוה — ז' אדר *

אנהויבנדיק פון התחלת הסדרה ממש, ואתה (משה) תצוה, און נאך כו"כ ציוויים צו משה'ן.

ועוד — דער ניט דערמאנען דעם צדיק איז היפך פון דעם ענין פון הסתלקותם של צדיקים. ווען א צדיק ווערט נסתלק פון דער וועלט, רירט דאס דאך ניט אן זיין שם ופעולותיו — זיי בלייבן לעד און ווערן ניט פארגעסן ח"ו: עס גייט אוועק פון דער וועלט נאר דער גוף, פון דעם צדיק.

איז ווי זאגט מען אז די הסתלקות פון משה רבינו ווערט נרמז דוקא דורך ניט דערמאנען זיין שם?

נאכמער: די ציוויים צו משה'ן אין פ' תצוה זיינען בלשון 'תצוה', וועשית', ולקחת' וכיו"ב — זיי זיינען געזאגט געווארן צו משה'ן בלשון נוכח: בעת אז בריבוי מקומות (ובסמיכות לפרשתנו — ס"פ משפטים) וואו משה ווערט דערמאנט בשמו איז עס באופן אז מ'רעדט נאך וועגן משה'ן — (כאילו) שלא בפניו: ב. וייל הביאור בזה:

עס שטייט אין זהר', 'צדיקא דאתפטר אשתכח בכלהו עלמין יתיר מבחייהו', אז א צדיק געפינט זיך נאך זיין פטירה אין אלע עולמות, כולל עולם הזה, נאך מער ווי בחייו. און 'יתיר מבחייהו' מיינט (ניט סתם א יתרון, נאר) א יתרון

א. ז' אדר, יום פטירת משה רבינו, פאלט אויס (ברוב השנים) בסמיכות צו פרשת תצוה: און ווי עס שטייט אין ספרים, איז דא א רמז אויף דעם אין דער פרשה: פ' תצוה איז די איינציקע סדרה אין דער תורה (משנולד משה' ביו משנה תורה) וואו עס ווערט ניט דערמאנט משה'ס נאמען.

איז לכאורה ניט גלאטיק: אין פ' תצוה ווערט בלויז ניט דערמאנט דער שם משה במפורש, עס זיינען אבער דא אין דער סדרה א ריבוי פסוקים וואס ריידן וועגן משה'ן און באציען זיך צו אים —

(*) שענינו באדר ראשון — סוטה (יב, ב): אותה שנה (דלית משה) מעוברת היתה (ונולד באדר א'). ואף שנאמר זה בכיור דברי ר' חנינא בר פפא — הרי אין לומר שחבריו פליגי עליו בדבר שבמציאות — עיבור השנה. וראה שאלת יעב"ץ ח"א סק"ז. וראה מג"א או"ח סתק"פ סק"ת. ועוד (ראה לקו"ש חט"ז ע' 342 הערה 5. ו"ש 1).

(1) להעיר דלכמה דיעות (הובאו בנ"כ טושי"ע או"ח סר"צ"ב ס"ב. סדר הדורות בי"א תפח) מת משה בע"ש (קביעות שנה זו (תשד"מ)). אבל אין כן דעת אדוני בשר'ע שם ס"ה (דאין לומר שס"ל כהט"ז שם — כי זהו חידוש גדול. ולמה לא רמזו אפילו — אדוני).

(2) מאור עינים פרשתנו. וראה לקו"ש שם הערה 2.
(3) ראה ס"י הרא"ש עה"ת ובעל הטורים ריש פרשתנו.
(4) ראה בכ"ז גם לקו"ש חכ"א ס"ע 173 ואילך.

(*) והכוונה ב.משבעה באדר ועד ששה בסיון תלחא ירחי' — הי' כיון שהיו די חדשים חסר יומיים, שאפילו את"ל שדוחק הוא — דוחק גדול יותר לומר דפליגי במציאות.

[ואף שבלא"כ פליגי במציאות (אם הי' אותו היום כי' ניסן או י' סיון) — הרי ע"פ הכלל לא לאפשי במחלוקת, אין טעם להוסיף עוד פלוגתא (ובמציאות) אם היתה שנה מעוברת].

(5) ראה אגה"ק ביאור לס' זר, אשר חיי הצדיק (שאינם חיים בשריים כיא חיים רוחניים) אשתכח כעוה"ז גם לאחר פטירתו. וראה לקמן סק"ז ב.
(6) ח"ג ע"ב, א. (בשינוי לשון קצת). אגה"ק ס"י זר וביאורו.
(7) ראה אגה"ק שם.